

Nyitott szemmel is bármikor magam elé tudom idézni. Most az ujjaimon számolom: hat. Összesen hat ajtó nyílt arra az ablaktalan helyiségre, amiben nappal is égve kellett tartani a gyöngye villanyt.

És a kijáratú ajtó a legfontosabb mind közül a sárgás lámpafényben állva. Az vezetett ki a második emeleti lépcsőfordulóba, onnan az én saját életembe rövidesen, amiben élek ma is. Két átlátszatlanra foncsorozott ablakszárny rajta. Odakint vasrács. Belülről kilincs, kívül rézgomb. Igen, rajta keresztül mentem el én.

Ferdinandy György

Fehér foltok

Megtetszettek figyelni? Még a legrészletesebb életrajzokban is van egy fehér folt, valahol a kamaszkor és a felnőtté válás határán. Amikor még semmi sem dőlt el. Mintha lenne ezekben az időkben valami eltitkolnivaló.

Aki nem hiszi, járjon utána. Én utánajártam, és abban, amit találtam, nem volt szégyenkezésre ok.

Amikor félévszázados száműzetésemből hazatértem, a régi dolgaimból – a könyveimből és a fényképeimből – mutatóba sem volt. Amíg csak egy sárga kartondobozban tíz rojtos füzetecskére nem akadtam. Tíz broszúrára, ami 1952-ből, gimnáziumi éveimből, csodával határos módon megmaradt.

Életrajzomban – amit azóta számtalanszor megírtak – erről a korszakomról csak annyi áll: egy híres felekezeti iskolában érettségizett. Én pedig nem javítottam ki ezt a jól hangzó megállapítást. Csak most, életem vége felé teszem hozzá, hogy hát, nem egészen. Mert engem egy évvel az érettségi előtt finoman szólva eltanácsoltak a papok. Magyarán, kirúgtak. Csak nagy szerencsével fejeztem be, állami iskolákban, a tanulmányaimat.

Hogy mi történt ezekben az években, csak én tudom. Én is csak ennek a tíz broszúrának köszönhetem, hogy az itt következő történetecske eszembe jutott.

*

De kezdjük az elején. Rosszkor születtem, a családomat osztályidegennek, a nép ellenségének nyilvánították az illetékesek. Az általános iskolát még csak elvégeztem, de arról, hogy gimnáziumba kerüljek, szó sem lehetett. Végül egyházi intézetben találtam magamnak helyet.

Tanáraimról nem sokat mondhatok. Hosszas huzavona után adott nekik működési engedélyt az állam. Nyilván félték és örültek egy kalap alatt.

Számomra kezdettől fogva ellenszenves volt ez az állapot. A berendezkedő diktatúrát én sem szerettem: nagy pofám volt. Ki mertem mondani a véleményemet. De mit tegyen egy paptanár, akinek meggyőződésével szöges ellentétben álló tankönyvekből kellett volna tanítani?!

Egy szó mint száz, lenéztem a tanárait. Az első időkben még csak türtöztettem magam. Később azonban minden megváltozott. Súgtam, puskáztam, feleseltem. Lógtunk: egyik társunk, Bús Gyuszi kijelentette, hogy szívesebben látogatja – mint mondta – a MÁV-kultúrgimnáziumot. A várótermet, ahová ultizni jártak a vidéki fiatalok.

Sztankaynak, akiből később híres színész lett, én voltam a sűgőja.

– Hogy mondd? – kérdezte felém fordulva nemegyszer. Aztán „tábori kis traktort” mondott Zrínyi tábori kis traktája helyett.

Ők még csak kimaradtak, egyik a másik után. Sztankay a fasori evangélikus gimnáziumba került, Gyuszi a Keleti pályaudvaron látogatta tovább a MÁV-kultúrgimnáziumot. De én hova menjek? Egy évvel az érettségi előtt hová száműzzem magam?

*

Szokás volt, hogy a hiányzókat meglátogatta az osztályfőnökük. Egy reggel azon kaptam magam, hogy a magyartanárom ácsorog a kertkapuban. Nyilván az emeleti lakásba csengetett, mert hamarosan két kékparolis katona ragadta meg szegényt. A lakásunkban odafent egy ávós őrnagy lakott. Mi, vagyis az anyácskám, öcsém, húgom azokban az években lent a garázsban húztuk meg magunkat.

Ettől fogva nem tartoztam a volt gyárosok, államtitkárok csemetéi közé, akikkel továbbra is megkülönböztetett tisztelettel bánt az iskola. Mi még a tandíjat se fizettük, mióta anyánk állás nélkül maradt.

Hogyan, hogyan nem, mégis belőlem lett a lázongók vezére. A második évben, a hatodik óra után, néprajz címen tartottam az előadásaimat.

Kamaszos lázadás volt. Kigúnyoltam a mellébeszélést, a szemforgatást, a puffogó frázisokat. Óráim anyaga hétről hétre illusztrált brosúrákban is megjelent. Az írás volt a fegyverem már akkor is? Rajzokkal a neves ökölvívó édesapja, Füzesy Zoli látta el a füzeteimet.

Lőwy Árpád rigmusait szavaltuk, igyekeztünk megfogadni a költő tanácsát: „Ezért csak annyit mondok, ifjú népem, disznózkodni szabad, de csak szépen.”

Ez persze nem mindig sikerült maradéktalanul. A borivásról szóló fejezetből például nehéz lett volna kihagyni azt, hogy:

„Bort iszik a magyar,
Nem pediglen vizet,
Lánynak, menyecskének
Kemény fasszal fizet.

De ha megharagszik,
Nem kell pina ennek,
Bassza Krisztusát az
Atyaúrstennek.”

Nagybátyám, a történész később minden alkalommal elszavalta ezeket a fejthetetlen rigmusokat. A latin világban megtapsolták érte a lányok és az asszonyok.

Hát, csak így. Furcsa világ volt. Az úgynevezett „átkos”. Az ötvenes évek, ahol még nevetni is csak külföldön lehetett.

*

De maradjunk csak a középiskolánál! A botrány egy keresztrejtvény körül tört ki. Ott sem magával a szöveggel voltak a bajok. Mindnyájan vígan fújtuk, hogy „Jebezu próféta kiment a pusztába, frissen hullott zebraszart szedni vacsorára.”

Én azonban keresztrejtvényt készítettem, és ebben felhasználtam Jebezu történetét. A sokszorosított mű pedig egyik tanárunk kezébe jutott.

Másnap beidéztek az igazgatói irodába. De mi addigra már a polgári erkölcsökbe nem ütköző, új megfejtéseket találtunk ki rejtvényünk csalafinta kérdéseire. Nem volt könnyű munka, órákat töltöttünk vele egy talponálló, az Astoria asztalánál. De erőfeszítésünket siker koronázta. Az új rejtvényben a próféta nem zebraszart szedett, és ha el is ment Mekkába, és meg is hódította Rebekát, csak a hölgy popsiját paskolta pirosra az eredeti szöveg durva valaga helyett.

Ezzel az új verzióval jelentkeztünk másnap a tanári kar előtt. Az itt következő jelenetet teljes egészében az V. brosrából kellene idéznem, ez a hetvenes évek azonban súlyos stílusterést idézne elő. Nem írok hát ide belőle csak egy rövid részletet:

„Iskolánk bölcs igazgatója: – Ki követte el ezt a rejtvényt?

Néprajztanár: – Én írtam.

Az Igazgató a tanár úr orra alá tartja, és meglobogtatja az eredeti, zebraszaros változatot.

Néprajztanár (miután belenéz, vérvörösén): – Ki volt az a szemérmetlen disznó, aki ezeket a válaszokat kitalálta? (Undorodva ellöki az igazgatóság megfejtését, és átadja az Astoriában kidolgozott disztíngvált válaszokat.)

Az erényes verzió „piros popsija” körbejár, a tanári kar elolvassa, a matematikatanárból kitör a röhögés. Mindenki előtt világos, hogy iskolánk bölcs igazgatója fejtette meg a rejtvényeket.”

Ennyi. Eltanácsolásumat az iskola a tőle megszokott, jól ismert módszerekkel oldotta meg. Elhúztak többek között fizikából és matematikából. Arra, hogy magyar irodalomból is megbuktam, máig büszke vagyok.

Ezzel a helyesbítéssel teljessé válik életrajzom. Egy röplabdacsapat támogatásával a Villányi úti József Attila Gimnáziumban érettségiztem. Egyetemre így sem kerülhettem, származásom már említett szépséghibája miatt.